

PEDAGOGICAL SIGNIFICANCE OF INTERDEPENDENCE BETWEEN ART TECHNOLOGIES AND MUSEUMS

Ochilova Gulnoza Asrorovna

Shahrisabz State Pedagogical Institute

Teacher of the "Pedagogy" faculty, "Pedagogy" department

<https://doi.org/10.5281/zenodo.11570924>

ARTICLE INFO

Received: 05th June 2024

Accepted: 10th June 2024

Online: 11th June 2024

KEYWORDS

Museum, museology, value, scientific collection and exhibition, dialogical philosophy, history, cultural phenomenon, cultural studies, sociology, monument, excursion, emotional potential, aesthetics, cognitive, educational, institution.

ABSTRACT

Museums create important opportunities for artistic, aesthetic, cognitive, educational and axiological development of a person. In the pedagogical process, a person's assimilation of various museum materials, in the process of communicating with historical and cultural monuments, perceives the truth about the world around him, the process of aesthetic education is activated. The student develops an axiological awareness of cultural heritage. This article analyzes the pedagogical and social issues of museums.

ART TEXNOLOGIYALAR VA MUZEYLAR O'RTASIDAGI O'ZARO BOG'LIQLIKNING PEDAGOGIK AHAMIYATI

Ochilova Gulnoza Asrorovna

Shahrisabz davlat pedagogika instituti

"Pedagogika" fakulteti, "Pedagogika" kafedrası o'qituvchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.11570924>

ARTICLE INFO

Received: 05th June 2024

Accepted: 10th June 2024

Online: 11th June 2024

KEYWORDS

Muzey, muzeyshunoslik, qadriyat, ilmiy kolleksiya va ko'rgazma, dialogik falsafa, tarix, madaniyat, madaniy fenomen, madaniyatshunoslik, sosiologiya, yodgorlik, ekskursiya, hissiy potensial, estetika, kognitiv,

ABSTRACT

Muzeylar shaxsning badiiy, estetik, kognitiv, tarbiyaviy hamda aksiologik rivojlanishi uchun muhim imkoniyatlar yaratadi. Pedagogik jarayonda shaxsning turli xil muzey materiallarini o'zlashtirishi tarix va madaniyat yodgorliklari bilan muloqot qilish jarayonida atrof olam haqidagi haqiqatni idrok etadi, estetik tarbiya jarayoni faollashadi. Talabada madaniy merosga nisbatan aksiologik ong rivojlanadi. Mazkur maqolada muzeylarning pedagogik-ijtimoiy masalalari tahlili o'tkaziladi.

*tarbiyaviy,
muassasa.*

ta'limiy,

Kirish:

Muzeyshunoslik fanlararo fan sifatida tasniflanadi va uning boshqa fanlar bilan aloqalari integrasiya tavsifidadir.

Muzey ijtimoiy institutlar tarkibida alohida o'rin tutadi, uning "madaniy fenomen" maqomi mustahkam o'rin egallaydi. Uning yetakchi vazifasi o'tmishning moddiy dalillarini saqlash orqali so'zning keng ma'nosida madaniyatni saqlashdir. Falsafiy nuqtai nazardan, "muzey - bu dunyoning, ko'rinadigan va ko'rinmas olamning, o'lik va tirikning, o'tmish va hozirgi kunning, tabiiy, ko'r-ko'rona kuch bilan yaratilgan, shuningdek sun'iy tasviridir".

Yodgorliklarda qayd etilgan ma'lumotlarni uzatish funksiyasi ham muhim emas. Muзей ijtimoiy-madaniy muassasa sifatida, saqlanadigan ob'ektlarda mavjud bo'lgan mazmun va hissiy potensialni faollashtirish, avloddan-avlodga yetkazish va "madaniy aloqa kanali" rolini bajarish sharti bilan amalga oshiriladi. Faoliyatning ushbu sohasida muzey amaliyoti umumiy psixologik-pedagogik metodologiyaga asoslanadi va o'ziga xos muzey pedagogik metodlar, texnologiyalar va ish shakllarini ishlab chiqadi.

Kishilik jamiyatining paydo bo'lishi va rivojlanishining asoslaridan biri mehnat qurollari, ularning yordami bilan hayot uchun zarur bo'lgan ob'ektlarni ishlab chiqarish, bir tomondan, mehnat jarayonida munosabatlar tajribasini o'tkazish edi. Tajriba ikki ko'rinishda bo'lgan: bilim, ko'nikma va malakalar (ularni o'tkazish jarayoni bilimning pedagogik tarmog'iga aylangan) va "obektivlashtirilgan" tajriba (muzey ob'ektlari sifatida narsalar ijtimoiy-madaniy fenomen sifatida saqlash, o'rganish va ulardan foydalanish ob'ekti hisoblanadi. Madaniy tajribani keyingi avlodlarga o'tkazish "insoniyat jamiyatining mavjudligi va rivojlanishining eng muhim sharti va uning muhim funksiyalaridan biriga aylandi" (150).

Faqat ikkita ilmiy fan - pedagogika va muzeyshunoslikning o'zaro ta'siri haqida gapirish o'rinsiz bo'ladi. Madaniyatshunoslik va sosiologiya insoniyatga xos bo'lgan madaniy va ijtimoiy tajribani uzatishning bir xil harakatini o'rganadi; madaniy jarayonlarning ichki qonuniyatlarini belgilovchi - aksiologiya va semiotika (madaniyat - belgi-ramziy tizim). Falsafa turli ilmiy fanlar tomonidan olingan bilimlarni umumlashtirish, tizimlashtirish, birlashtirish, dunyo va inson munosabatlarining yagona, uyg'un va izchil rasmini yaratishga chaqiriladi, chunki "falsafiy tushunchasi madaniyatning integrasiyaviy idealiga qaratilgan bo'lib, u tartibga solishni amalga oshiradi" (108, 12-b).

Muzeyshunoslik va pedagogika uchun madaniyatni madaniy ijod jarayonida sub'ektlar o'rtasidagi faol munosabatlar sifatida ifodalovchi falsafiy tizimlar - "dialogik falsafa" M.Buber, M.M.Baxtin va V.S.Bibler tushunchalarida o'z ifodasini topgan: "Dialogik falsafa bilish predmetining geterogenligidan kelib chiqadi, alohida guruhlarining geterogenligini qamrab oladi, odamlarning o'zaro ta'sirini va unda rivojlanadigan sub'ektlararolikni ta'kidlaydi, ular tubdan ochiq bo'lib, muloqotda va ko'pchilikning konsensusida erishiladi. V.S.Bibler mantig'iga ko'ra, bizning davrimizda ongni dunyoni ob'ekt sifatida tushunish g'oyasidan o'zaro tushunish g'oyasiga qayta yo'naltirish mavjud.

Semiotik falsafiy tushunchalar (K.Levi-Strous, Vyach.Vs.Ivanov, Yu.M.Lotman va boshqalar) ko'rgazma amaliyotiga nisbatan faol qo'llaniladi: ko'rgazmani tizim sifatida ko'rib chiqishda semiotik usullar qo'llaniladi.

Zamonaviy pedagogikaning asosiy yondashuvlaridan biri uning nazariyasi va amaliyoti siyosati va jamiyat mafkurasiga ta'sirini bayon qilishdan iboratdir. Bu muzey ishi bilan chambarchas bog'liqdir. Hatto yaqinda e'lon qilingan deideologizasiya va jamiyat va jamoat institutlarini depolitizasiya qilish ham ma'lum siyosat va mafkuraning natijasidir. Muzey ma'naviy ta'sir vositasi bo'lib, jamiyatning ma'lum bir rivojlanish davridagi shaxsga ta'sir qilish usullari, vazifalari haqidagi g'oyasiga mos keladi.

Pedagogika ham, muzeyshunoslik ham o'z nazariyasi va amaliyotida psixologiya bilan bog'liq bo'lib, shaxsning yosh va individual xususiyatlarini, talablar doirasi, qiziqishlari va imkoniyatlarini hisobga olish zarurati bilan bog'liq.

Pedagogika va muzeyshunoslikning o'zaro ta'siri tarixiga to'xtaladigan bo'lsak, oliy ta'lim muassasasi va muzeyning ijtimoiy institutlar sifatida paydo bo'lishi, ularning mavjud bo'lishi insoniyat jamiyati rivojlanishining zaruriy sharti ekanligini ta'kidlaymiz; Ta'lim "umumiy va abadiy kategoriya" va jamiyatning ob'ektiv ehtiyoji hisoblanadi. Dunyo haqidagi umumiy bilimlar tizimidan pedagogika mustaqil ilmiy fan sifatida XI asr boshlarida vujudga keldi. Muzeyshunoslik atamasi birinchi marta XIX-asrning 2-yarmida paydo bo'lgan, insoniyat bilimining bu sohasi hali shakllanish jarayonida turibdi.

Har bir alohida fanning umumiy fanlar tizimidagi o'rnini belgilovchi va hal qiluvchi omillaridan biri uning tadqiqot predmetining o'ziga xosligidir. Pedagogikaning predmeti "inson shaxsining shakllanishi va rivojlanishining mohiyatini va shu asosda ta'lim nazariyasi va metodologiyasini maxsus tashkil etilgan pedagogik jarayon sifatida rivojlantirishni o'rganadi". Tadqiqotchilar muzeyshunoslik predmetini "ijtimoiy axborotni to'plash va saqlash, bilish va muzey ashyolari orqali bilimlar, an'analar, g'oyalar va his-tuyg'ularni uzatish, paydo bo'lish, rivojlanish va ijtimoiy jarayonlarga bog'liq bo'lgan ob'ektiv qonuniyatlar majmuasi" deb qaraydilar. Ayrim olimlar tomonidan berilgan bilim va pedagogik tadqiqot ob'ekti ta'riflarini ("Madaniyatni uzatish, madaniyatli shaxsni shakllantirish jamiyatning alohida funksiyasi sifatida", to'liq muzeyshunoslik predmetiga kiritish mumkin.

Ko'rinib turibdiki, bilimlar, an'analar, g'oyalar va his-tuyg'ularni uzatish sohasida muzeyshunoslik hal qiluvchi o'ziga xos xususiyatni - madaniy tajribani uzatish vositachisi sifatida muzey ob'ektini hisobga olgan holda pedagogik kategoriya va usullarni boshqaradi.

Muzey madaniy-ma'rifiy ishining asosiy shakllarida rivojlanish, ta'lim, o'qitish va tarbiyalash kabi pedagogikaning asosiy toifalari turli darajadagi to'liqlik bilan amalga oshiriladi. Agar ta'lim va o'qitish asosan talabalar uchun mo'ljallangan muzey ishining ixtisoslashtirilgan shakllari doirasida cheklangan bo'lsa, u holda shaxsiy rivojlanish uchun potensial imkoniyatlar va ko'rgazmalar hamda ekskursiyalarning muzeyga tashrif buyuruvchilarga ta'sirini ortiqcha baholash qiyin. Muzey ob'ektlari va ko'rgazmalar o'ziga xos ma'naviyat, mansublik muhitini yaratadi, empatiyaga, qalbning ichki ishiga yordam beradi. Shu bilan birga, muzeyga tashrif buyuruvchi nafaqat ta'sir ob'ekti, balki faol sub'ekt, muloqotning teng huquqli ishtirokchisi; yaxshi ekspozitsiya va yaxshi tuzilgan ekskursiya faoliyat-munosabat yondashuvini faollashtiradi va shaxsning ehtiyoj-motivasion sohasini shakllantiradi.

Zamonaviy ta'lim jarayonida - har tomonlama va barkamol shaxsni shakllantirish, uning jamiyatda o'zini o'zi anglash - jismoniy, aqliy tarbiya, texnik tayyorgarlik, axloqiy tamoyillarni shakllantirish va shaxsning ma'naviy o'sishini ajratib turadi. Muzei amaliyoti ana shu pedagogik va ijtimoiy idealni hisobga olgan holda quriladi, lekin uning har bir yo'nalishdagi imkoniyatlari teng emas. Muzeida eng kamida jismoniy tarbiya, texnik tayyorgarlik va AKT bilan ishlash ko'nikmalarini o'zlashtirish uchun sharoitlar mavjud.

Ammo to'laqonli estetik tarbiyani, jumladan, san'at xazinalari bilan tanishish, badiiy asarni to'g'ri idrok etish va to'g'ri tushunishni shakllantirish, estetik tushunchalar, did va ideallarni, estetik ehtiyojlarni o'stirishni muzei, haqiqiy san'at asarlariga murojaat qilmasdan o'zgacha tasavvurlarsiz tasavvur qilib bo'lmaydi. San'at tarixiga oid hech qanday nazariya haqiqiy asarning, badiiy durdonaning ta'sirini almashtira olmaydi. Shuning uchun go'zallik haqidagi tushuncha uni bevosita va jonli idrok etish sharoitida - muzeida, san'at galereyasida, konservatoriyada, teatrdan shakllantirilishi mumkin.

Aqliy ta'lim tizimida bilimlarni o'zlashtirish, tafakkur, xotira va aql-zakovatni takomillashtirish uchun sharoit yaratishda maktabning ustuvorligi shubhasizdir. Muzei yodgorlik va u tomonidan aniqlangan faktik mazmuni insonning dunyoqarashini kengaytirish uchun material sifatida, qadriyatlar va ko'rsatmalar tizimi sifatida ko'rgazmani, dunyoqarashni shakllantirish va moslashtirish uchun asos sifatida taqdim etishi mumkin. Muzei vositalari orqali bilimlarni uzatishning o'ziga xosligini ta'kidlash kerak: muzei axborot manbai sifatida ob'ektga asoslanadigan o'ziga xos belgilar tizimidan foydalanadi. Uni faollashtirish va yanada murakkab axborot maydonini yaratishga ko'rgazma eksponatlarni namoyish qilish tizimi sifatida yordam beradi; ekskursiya ko'rgazma konsepsiyasini aniqlashga qaratilgan bo'lib, uning asosini eksponatlar va ular orqali odamlar va hodisalar haqidagi hikoya tashkil etiladi.

Muzei yosh avlodni ham, kattalarni ham axloqiy tarbiyalash uchun katta imkoniyatlarga ega. Tarixiy muzeylarda muzei ashyolari to'planib, ko'rgazmalarda namoyish etilib, ularda fuqarolik tuyg'ularini, yutuqlardan g'ururlanishni, xato va kamchiliklarni anglashdan azob chekishga hissa qo'shadigan o'lkani qahramonlik o'tmishidan dalolat beradi; O'lkashunoslik muzeylari o'lka tarixidan dalolat beruvchi ashyolarni to'plash hamda ular asosida o'z ona yurtiga daxldorlik, vatandoshlar hayotiga daxldorlik, ona tili, urf-odatlariga hurmat tuyg'ularini tarbiyalashga qaratilgan muassasa sifatida tashkil etiladi. Har qanday profildagi muzeida milliy merosning bir qismi, milliy iftixor ashyolari saqlanadi, ular ortida ajdodlarimizning ulug'vor ishlari, shaxsiyatlari, o'rnak bo'la oladigan xatti-harakatlari, ma'naviy-axloqiy ta'sir omillari aks etib turadi.

XX-asr oxirida pedagogikaning muzei amaliyoti va nazariyasiga ta'sirining namoyon bo'lishi haqidagi qarashlar sezilarli darajada o'zgardi. Mutaxassislar jamiyatning ijtimoiy-madaniy rivojlanish jarayonida ishtirok etayotgan ehtiyojlarini qondirishga qaratilgan "integratsiyalashgan muzei" yaratish tendensiyasi haqida gapiradi. Agar XIX asr muzei birinchi navbatda o'quv jarayoniga yo'naltirilgan bo'lsa, XX asr oxirida paydo bo'lgan tendensiya muzeida o'rganishni o'z-o'zidan maqsad sifatida emas, balki mavzuni tushunish vositasi sifatida namoyon bo'ladi.

Muzeining yangi ko'rinishi uning yangi funksiyalarini ham belgilaydi. Ular orasida muzei ichidagi kolleksiyaning mazmuni bilan tugamagan, sifat jihatidan yangi axborot

darajasini belgilovchi ma'lumotlarni to'plash funksiyasi faollashtiriladi va muzey o'zini "maslahat muassasasi", "hujjatlashtirish markazi" sifatida namoyon etadi.

Raqamli texnologiyalari sohasidagi ilmiy-texnikaviy taraqqiyot sezilarli ijtimoiy o'zgarishlarga olib keldi. Madaniyatlararo makonda axborotning o'zaro ta'siri jarayoni tubdan o'zgarimoqda. Agar boshqaruv axborot tizimi uchun "Axborot kimga tegishli tizimni boshqaradi" degan gap tan olinsa, muzey amaliyotida tarixiy-madaniy ma'lumotlar o'tmishni to'g'ri baholash, bugungi kunni adekvat anglash va rivojlanish kafolati uchun zarur shartga aylanadi.

Mamlakatimiz ma'naviy hayotidagi hozirgi davr qadriyatlarini qayta baholash, yangi yo'nalishlarini tanlash bilan ajralib turadi. Ko'p asrlik milliy mavjudlik an'analari va umuminsoniy ahamiyatga ega bo'lgan madaniy munosabatlarni asossiz ravishda rad etish tendensiyasi mavjud edi. Bunday sharoitda muzey zamonaviy ijtimoiy-madaniy vaziyatni, yangi axloqiy ko'rsatmalarni, madaniy-qadriyat yo'riqnomalarini shakllantirishda, milliy axloqiy-estetik g'oyalarni rivojlantirishda, tarixiy-madaniy qadriyatlarini shakllantirishda muhim omil bo'lishi mumkin.

So'nggi o'n yilliklarda ta'lim faoliyatining rolini qayta ko'rib chiqish muzeyning ijtimoiy-madaniy muassasa sifatidagi o'ziga xosligini va uning jamiyat hayotidagi o'rnini sifat jihatidan yangicha tushunishni belgilab berdi. Xorijiy muzeyshunoslar (F.Shouten, A.Melton, D.Prays, T.Shola va boshqalar) asarlarida muzeylar ishida ta'limga yangicha qarash tarixiy jarayonni hujjatlashtirish funksiyasi kabi muhim masalalar ko'zga tashlanadi.

Madaniyatni shakllantiruvchi funktsiya muzeylarning mavjudligini asoslashni belgilaydi; bu faoliyat muzey ishining boshqa shakllarini umumlashtiradi va ularning cho'qqisi hisoblanadi. Muzey ahamiyatiga ega bo'lgan ashyolarni to'plash va o'rganish madaniy merosni hozirgi zamonning qadriyat tarkibiga kiritish uchun uni o'zlashtirish zarurati bilan belgilanadi. Ko'rgazma va ekskursiyaning ahamiyati ularning tashrif buyuruvchiga, uning ongi va hissiy sohasiga ta'siri darajasi bilan bevosita bog'liq.

Ekomuzey harakati muzeyning nafaqat asl ashyolar, balki kengroq diapazondagi moddiy yodgorliklar (urf-odatlar, hunarmandchilik, folklor va boshqalar) ombori sifatidagi yangi g'oya bilan bog'liq. Ekomuzey ijtimoiy-madaniy muhitda nafaqat faol ishtirok etadi, balki uni aks ettiradi va shakllantiradi. Hozirgi vaqtda J.A.River tomonidan ishlab chiqilgan ekomuzeyning ta'rifi qabul qilingan: "Ekomuzey - bu ko'zga ko'rinib, unda odamlar o'zlarini ko'rishlari va tan olishlari, shuningdek, ular yashayotgan hudud va bu yerda ilgari yashaganlar haqida bilim olishlari mumkin. Shuningdek, tashrif buyuruvchilar ushbu oynaga qaraydilar, mahalliy aholining mehnati va urf-odatlari bilan yaqindan tanishadilar, ularga nisbatan hurmat-ehtiroimga ega bo'ladilar. Ekomuzey o'z ichiga singib ketmaydi, balki tashqi dunyo bilan faol ta'sir o'tkazadi".

Elektron muzey konsepsiyasi har qanday muzey muassasasi amalga oshirishga intiladigan g'oyani shakllantiradi: "o'z-o'zidan narsa" dan u atrofida uchun davlat muassasasiga aylanadi. Uning tarbiyaviy ahamiyati va tarbiyaviy ta'siri beqiyos ortib boradi: u nafaqat muzeyga kelgan tashrif buyuruvchiga, balki butun millatga, tashrif buyuruvchilarga qaratilgan; u ijtimoiy-madaniy vaziyatga ta'sir o'tkazishga qodir. Yangi muzeyning vazifasi ilmiy ma'lumotlarni quruq taqdim etish emas, balki ijtimoiy ahamiyatga molik muammolarni shakllantirish va ularga keng jamoatchilikni jalb etish, ma'lum darajada ijtimoiy masalalar

yechimiga ko'maklashishdan iborat. Ayrim hollarda muzey mintaqa hayotida yetakchi o'rinni egallashi mumkin. Bu jarayon muzeyga kelgan kishilar muzey xodimlari tomonidan qo'yilgan muammolarni o'zlariniki va o'zlari uchun hayotiy ahamiyatga ega bo'lgan muammo sifatida anglab yetsalar, muzey mahsuloti (ko'rgazma, ekskursiya) ularni qiziqtirsa, tasavvurini uyg'otsa, hissiy taassurot uyg'otsagina sodir bo'ladi. Faqat shu asosda uning pedagogik ta'siri, ba'zan tashrif buyuruvchining o'zi tomonidan ongsiz bo'lsa-da, samaraliroq bo'ladi va muzey muassasasining mavjudligi ijtimoiy jihatdan oqlanadi.

Umuman olganda, jamoat hayotidagi, xususan, muzey sohasidagi zamonaviy tendensiyalar tanqidiy talqin qilinadi va mutaxassislarni ham, "muzey mahsuloti iste'molchilarini" ham o'ziga jalb qiladigan muhokamalarga sabab bo'ladi.

"Metodologiya ("metod"va "logiya") - bu metodlar va faoliyat vositalari haqidagi ta'limot. Keng ma'noda metodologiya har qanday faoliyatning zaruriy komponentini tashkil qiladi. Metodologik bilimlar ma'lum faoliyat turlarining mazmuni va ketma-ketligini (normativ metodologiya) va amalda bajarilgan faoliyatning tavsifini (tavsif metodologiyasi) belgilaydigan normalar shaklida namoyon bo'ladi. Ikkala holatda ham bu bilimning asosiy vazifasi qaysidir ob'ektni bilish yoki amaliy o'zgartirish jarayonini ichki tashkil etish va tartibga solishdi.

Zamonaviy adabiyotda metodologiya, birinchi navbatda, ilmiy bilimlar metodologiyasi, ya'ni ilmiy va kognitiv faoliyatning qurilish tamoyillari, shakllari va usullari haqidagi ta'limot sifatida tushuniladi. Fan metodologiyasi uning ob'ektini, tahlil predmetini, tadqiqot vazifasini (yoki muammosini) ilmiy tadqiqot komponentlarini, ushbu turdagi muammoni hal qilish uchun zarur bo'lgan tadqiqot vositalarining yig'indisini tavsiflaydi, shuningdek, tadqiqotning ketma-ketligi haqida tasavvurni shakllantiradi. Metodologiyani qo'llashning eng muhim nuqtalari - muammoni shakllantirish, o'rganish, mavzuni va ilmiy nazariyani qurish, shuningdek, natijaning to'g'riligini tekshirishdir

Falsafiy entsiklopedik lug'at metodologiyaga ta'rif berishda faoliyat nazariy va amaliy bo'lishi mumkinligini qo'shimcha ravishda ta'kidlaydi: "Metodologiya nazariy va amaliy faoliyatni tashkil etish va qurish tamoyillari va metodlari tizimi, shuningdek. bu tizimning ta'limotidir"

References:

1. Юренева Т.Ю. Музееведение. "Академпроект", М. 2003
2. Грегорьева А. К основным проблемам музееведения. /Музееведение. Музеи мира: сб.науч.тр./ НИИ культуры. М. 1991
3. Ochilova, G. "JADIDS'PEDAGOGICAL CONSIDERATIONS TO THE DEVELOPMENT OF GENDER CULTURE." Science and innovation 2.B12 (2023): 868-871.
4. Разгон А.М. Место музееведения в системе наук.// Музей и современность: сб.науч.тр./ ЦМР. М. 1986
5. Странский З. Понимание музееведения // музееведение. Музеи мира: Сб.науч.тр./ НИИ культуры. М. 1991
6. Балаш А.Н. Частное коллекционирование памятников Улческого искусства в античном Риме.// Музей в современной культуре. Сб.науч.тр. / Санкт-Петербургская Академия культуры. Т.М. 147. СПб, 1997

7. Калугина Т.П. Общественное сознание и художественные музей // Музеи мира. Музееведение. М., 1991.